

UCHOPENÍ PROBLÉMU: SOUČASNÁ POLSKÁ LITERATURA ČESKÉHO TĚŠÍNSKA

Libor Martinek: *Polská literatura českého Těšínska po roce 1945*. Soubor studií. Ústav bohemistiky a knihovnictví Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě, Opava 2004, 200 s.

Autor je badatelem v dané problematice zkušeným: nejde mu však zdaleka jen o materiálové studie; nutkavě vyhledává metodologické předpoklady své práce, takže jeho dílo je pevně ukotveno v konglomerátu metod a postupů, na něž v úvodu odkazuje.

Na počátku stojí studie o polské literatuře českého Těšínska po roce 1945. Na rozdíl od autora se nedomnívám, že jeho publikace je – jak skromně poznamenává – vědecko-popularizační; je to velmi dobrá badatelská práce s nezbytnou dávkou analyzovaného materiálu. Martinek především ukazuje na pět problémových okruhů svých studií, přičemž samu polskou literaturu českého Těšínska charakterizuje v bodě dvě jako přechodový útvar s dvojitou vazbou – to se v dalším výkladu postupně upřesňuje, konkretizuje a historicky ozřejmuje. Jako účelné se mi jeví také to, že autor do středu svého svazku umístil poměrně rozsáhlou monografickou studii *K problematice života a díla Henryka Jasiczka*, v níž se jako v kapce vody zrcadlí nejen individuální životní osud v historických kataklyzmatech, ale také složitý a protikladný vývoj menšinové literatury. Oproti Edmundu Rosnerovi, který v publikaci o polské literatuře z českého Slezska (1995) utřídil „literární materiál podle chronologických měřtek daných vnějšími činiteli“, pokusil se tu L. Martinek o zachycení procesů synchronních a poetologických, imanentních (s. 9). Tomuto svému příslibu v dalším svazku skutečně dostál.

I když to nezdůrazňuje explicitně nebo dokonce deklarativně, opírá se autor v rozsáhlém odkazovacím poznámkovém aparátě o řadu prací komparatistických, genologických i regionalistických, pokud jsou teoreticky a metodologicky relevantní – cituje práce i autory sine ira et studio tak, jak pokládá za užitečné a účelné – ani to dnes není běžné, spíše výjimečné. Metodologický charakter má do značné míry i studie *Polská literatura českého Těšínska jako literatura regionální a její pozice na styku kultur*. Autor ukazuje na různé chápání této literatury ze strany českého a polského prostředí a na nositele kulturních vlivů, jimiž v této oblasti byli Češi, Poláci, Slováci, Židé a Němci. Problém regionalismu se autorovi promítá i do dvojího pojetí, tedy užšího (region udržuje vazby s polskou tradicí a zdůrazňuje současně vlastní místní specifika) a širšího (literatura polské národnostní menšiny je součástí složitějšího, vnitřně rozeklaného celku) – oba typy regionalismu autor neradí stavět mechanicky proti sobě.

Autor sleduje vznik problému jako důsledek situace po roce 1918 (česko-polský spor mezinárodně řešený v roce 1920). Od povzbuzování polského uvědomění Slezanů se pak dostáváme k některým almanachům, časopisům a konkrétním dílům, jimiž se region vymaňoval z estetické omezenosti i almanachy, antologie a sborníky *Pierwszy lot*, 1959; *Światłocienie*, 1976; *Spotkanie*, 1985; *Noce latarnie*, 1995) – sleduje tak tuto literaturu od tradičního regionalistického realismu přes socialistický realismus až k postmoderně s její intertextualitou.

V průběhu dalšího výkladu je stále zřejmější, že základním problémem takové knihy je optika a oscilace totality a lokality. Ve studii o letech 1945–1959 se objevují pevné kontury socialismu a jeho kulturní politiky v českém a polském prostředí – shody i rozdíly, traktování socialistického realismu a jeho vymezující a omezující sevření. Velmi funkční se mi jeví sledování vztahu regionálních autorů k „velkým“ polským spisovatelům J. Tuwimovi a K. I. Gałczyńskému – znovu se sem promítá oscilace lokality a totality. I když tzv. vliv, jak píše autor, není příliš výrazný, je tu působení Juliana Tuwima na klíčového regionálního autora meziválečného období Pawła Kubisze – to byl ovšem již významný kvalitativní krok k hranici regionu.

Již zmíněná monografická studie o Henryku Jasiczkovi kombinuje různé přístupy – od biografického, psychologického a sociologického až k politickému a poetologickému a recepčnímu. Vyberám z této partie podkapitulu o tematice, symbolice a motivice Jasiczkovy poezie a o vztahu literatury a hudby, ale rád také zdůrazňuji celkovou tonalitu studie, tedy tragičnost Jasiczkovy osobnosti, jejíž osud je pro intelektuála poválečné doby charakteristický – od přesvědčeného ko-

munisty k zdrženlivému, snad i hlubinně věfcímu člověku. Cením si u této studie její problémové nedogmaticnosti, otevřenosti co do citování pramenů, kritičnosti, ale také znalosti – jsou tu v podstatě citováni všichni, kteří ke zkoumání Jasieczkova díla přispěli, ať již jejich životní osudy a postoje byly jakékoli.

Důležitá je také stať o transformaci literárního života polských spisovatelů v ČR po roce 1990: Martinek jde po institucionálních, ale i vnitřních či niterných změnách; také si všímá generace, která se jako by rozkročila mezi dvěma epochami. Kromě jiných se tu objevuje dílo Renaty Putzlacher-Buchtové a Bogdana Trojaka. Jejich tvorba je kultivovaná, ale s jasným hodnocením bych ještě počkal – jejich dílo se stalo do značné míry znakem doby, a tedy skoro módou, v podstatě vždy kladně přijímanou – teprve čas a jejich další vývoj může ukázat skutečné nebo trvalejší hodnoty v objektivnějším světle.

Nedílnou součástí takové práce musí být a také je problematika recepční: tu Martinek ukazuje na ediční činnosti, překladatelské aktivitě a recepci tvorby polských autorů, stejně jako svým způsobem i v kapitole o próze polských spisovatelů českého Těšínska po roce 1990. Je zřejmé, že nej-současnejší produkce si časem vyžádá samostatnou studii, resp. monografické zpracování: počátek je už nastíněn v koncizní práci *Intertextualita v díle Renaty Putzlacherové* – to by si však vyžadovalo detailnějšího a kontextuálnějšího zpracování.

Martinkova práce má všechny znaky kompaktní vědecké práce; i když on sám jí dal podtitul „soubor studií“, vytváří vnitřně provázaný celek a má celistvý monografický ráz, jenž dotváří také bohatý poznámkový aparát, rejstřík a cizojazyčná resumé (bylo by třeba lépe zpracovat jeho anglickou variantu).

Libor Martinek vytvořil knihu, která má dva hlavní významy: jednak v relativně samostatných studiích vytyčuje problematiku v historickém, teoretickém a metodologickém aspektu, jednak ukazuje kontury možného budoucího směřování – tím by mohla být analýza literatury nové generace přelomu 20. a 21. století a teoretická práce o regionalismu na základě česko-polském. Zde by si bylo třeba dobře povšimnout polských snah o definování tzv. ikonosféry z pera řady badatelů namnoze právě slezské provenienc. V pojmu region se stýká filologické pojetí s jeho prostorovým, geografickým či areálovým koncipováním – tu by bylo třeba vzít pak více do úvahy řadu studií a knih o této problematice, jež vyšly u nás i v zahraničí, sborníky o centru a periférii (např. koncepci D. Ďurišina, S. Wollmana, pražského Centra komparatistiky, Kabinetu areálových studií při Ústavu slavistiky FF MU, ústecký sborník o centru a periférii apod. a nespočet věcí mimo ČR). A v neposlední řadě je to také problematika středoevropská, o níž vznikla také dlouhá řada děl, a to hned v několika vlnách (1915–1918, 1921–1933, 1986 – dodnes) a již se zabývají různá badatelská centra, mj. v Poznani (především germanisté, citovaný B. Bakula), vídeňsko-brněnský tým (dva publikační výstupy za posleních tři roky) apod. Je zřejmé, že transcendence regionu a regionalismu může se díť také takto, badatelským přístupem, z pozice širších souvislostí. To je ovšem autorovi známo a to také vytváří dobré předpoklady pro pokračování na podobných tématech.

Ivo Pospíšil

ŽENŮ OSTRAVSKÉHO KULATÉHO STOLU

K. Lepilová a kol.: *Text a kontext* (Symposium – kulatý stůl dne 27. března 2003), Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, Ostrava 2003, 88 s.

Dne 27. března 2003 se na Ostravské univerzitě konala IV. mezinárodní studentská vědecká konference „Nastupující generace rusistů“. Následující den bylo uspořádáno malé symposium jako tzv. kulatý stůl profesionálů pro společnou problematiku lingvistů, translatořů, kulturologů, historiků a teoretiků literatury. Veškeré příspěvky k tomuto vědeckému zasedání jsou otištěny v úplnosti v první části tohoto sborníku, debata účastníků je zaznamenána v úryvcích v části druhé.

V úvodním příspěvku „*Život uměleckého textu v kontextu člověka (čas a prostor)*“ autorka **K. Lepilová** uvádí, že pro charakteristiku textu jako procesu je produktivní komunikační aspekt,